

Evangélikusok a kuruc mozgalomban (1672-1685) [1]

A fényes szentgotthárdi diadalt néhány nap múlva követő 1664. évi vasvári béke okozta elkeseredés arra sarkallta a Magyar Királyság római katolikus vallású főméltóságai egy részét, valamint a protestáns magyar rendeket, hogy török és francia segítséggel szakítsanak a Habsburgokkal, mondván, ha I. Lipót császár nem védi meg őket, akkor talán a török védőszárnyai alatt oltalmat nyernek.

Az ebből az elhatározásból szárba szökkenő Wesselényi-féle összeesküvés, valamint az elvetélt 1670. évi felső-magyarországi felkelés, illetve az erre adott bécsi kormányzati válasz elindította azt a hosszabb-rövidebb szünetekkel az 1711. évi szatmári békéig tartó Habsburg-ellenes küzdelemsorozatot Magyarországon, amely egyben lezárta a 17. századot, a „szakítások és kiegyezések évszázadát” (Pálffy Géza). A Wesselényi-összeesküvéstől az 1671-1685 közötti kuruc felkelésen, az 1697-es hegyaljai felkelésen, az 1698-1702-es Rákóczi-Bercsényi-féle összeesküvésen át a Rákóczi-szabadságharcig tartó küzdelemsorozatot nem tekinthetjük egyetlen egységes és töretlen folyamatként, azonban az egyes mozgalmak politikai célkitűzései, továbbá résztvevői és vezetői között mégis létezik bizonyos kontinuitás, amely összefűzi e majd öt évtized rendi szabadságmozgalmait. Ilyen folytonosságot jelentő mozzanat a protestánsok szabad vallásgyakorlásának kérdése.

A kuruc felkelés egybeesik a gyászévtizeddel (1671-1681), sőt részben arra adott válasznak is tekinthető. 1670 után ugyanis a bécsi kormányzat, a magyar katolikus egyház vezetése és egyes katolikus főrendek (például Báthory Zsófia) kíméletlenül üldözték a protestáns felekezeteket, lelkeszeiket elűzték, templomaikat, iskoláikat elvették; 1671-ben például a kassai nagytemplomot, Bártfa, Eperjes, Pozsony templomait, valamint az eperjesi kollégiumot az evangélikusoktól. Az 1672. évi kuruc támadás részben e sérelmek orvoslását is célul tűzte ki. Eperjesen a felkelők első dolga volt, hogy a főtéri öregtemplomot visszaadták az evangélikusoknak, de Késmárkon is visszafoglalták a várkápolnát a lutheránusok. Az elvadult közállapotokat azonban jól tükrözi, hogy a bujdosók fellépése sem volt mentes a katolikusok elleni erőszaktól, amelynek keretében elüldöztek, sőt bántalmaztak, vagy meg is öltek plébánosokat, szerzeteseket, kifosztották templomaikat, rendházaikat. A bujdosók első támadását követte a katolikus megtorlás, amelynek keretében a rendkívüli bíróság által lefolytatott 1673-1674. évi perekben több száz protestáns, nagyjából egész evangélikus prédikátort és iskolamestert ítéltek halálra. Az ítélet alól csak úgy menekülhettek meg, ha hitüket feladva áttértek a katolikus vallásra, avagy aláírták a papi hivatásukról való lemondásról, illetve az önkéntes száműzetésről szóló kötelezvényt. A legállhatatosabbak azonban nem törtek meg, vállalták a fogságot vagy a halált is. Az elítélt és várfogságra vetett prédikátorok közül 42-t küldött Kollonich Lipót nápolyi gályákra, 20-at pedig Buccariba ugyanezen céllal, amely lépés egész Európa protestáns közvéleményében nagy részvétet ébresztett magyar hittestvéreik iránt. A nápolyi gályákról a Földközi-tengeren, a franciák ellen harcoló Michiel de Ruyter holland tengernagy 1676 februárjában szabadította ki a prédikátorokat. A Buccariban raboskodó, hitüket megtartó lelkeszek pedig holland és szász közbelépés nyomán szabadultak ki.

Közben az 1670-es évek második felére lengyel és francia segítséggel a fegyveres ellenállás is megerősödött, különösen, amikor az 1678. évi kuruc hadjárattól kezdődően a 21 éves tehetséges evangélikus főnemes, gróf Thököly Imre vette át a bujdosók irányítását. A késmárki Thököly család

több szempontból is homo novusnak volt tekinthető ekkor a magyar arisztokrácia körében, hiszen nem csupán főnemesi címük, de nemességük sem tekintett vissza nagy múltra. Felemelkedésüket a gazdag protestáns lókereskedő, az egyébként a kálvini tanokkal rokonszenvező Sebestyén alapozta meg, aki 1572-ben nemességet, 1598-ban bárói rangot szerzett a családnak. Unokája, a már evangélikus szellemben nevelkedett István szerezte meg 1654-ben a grófi címet, valamint kerül rokonságba felesége, rátóti Gyulaffy Mária révén az iktári Bethlenekkel, Erdély fejedelmi családjával, így nagy birtokokat is szerzett. Politikai pártállását tekintve Zrínyi híve az országgyűléseken, bizalmas tanácsadója pedig az a Vitnyédy István, aki korának igen nagy befolyású lutheránus prókátora volt. Az evangélikus iskolaügy bőkezű támogatója is Thököly István, anyagilag segítette az eperjesi kollégium életre hívását. 1666-1668 között Árva vármegye örökös főispánja. Ő a feje a Wesselényi-összeesküvés idején a Felvidék higgadtabb álláspontot képviselő evangélikus nemességének, és bár már halálos betegen nem vett részt tevőlegesen az 1670. évi felső-magyarországi felkelésben, mégis rá akarták kényszeríteni, hogy császári katonaságot fogadjon be Árva várába, ahová visszavonult. A halálán lévő főúr nem engedett, de rövidesen, 1670. december 3-án elhunyt, várait pedig elfoglalták.

Fia, Thököly Imre 1657. szeptember 25-én született. Mint az iktári Bethlenek utódát, I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem kinevezte máramarosi főispánná nyolcéves korában (1665). Nagykorúságáig a vármegye adminisztrátora későbbi nagy ellenfele, Teleki Mihály lett. 1668-ban kezdte meg tanulmányait az evangélikusok büszkeségében, az új eperjesi kollégiumban, ahonnan apja 1670-ben hazahívta, majd ez év novemberében a Liptó vármegyei Likava várába küldte. Apja halála másnapján indult Erdély felé az ifjú bujdosó.

1677-ben csatlakozott a bujdosókhoz, majd az 1678-as hadjáratban már megmutatkozott hadvezéri tehetsége, amikor a Teleki Mihály vezette főssereg eperjesi kudarca után váratlanul, zömmel kuruc könnyűlovasságból és lengyel-francia segélycsapatokból álló hada bevette az alsó-magyarországi bányavárosokat, ahol azonnal helyreállította a protestánsok szabad vallásgyakorlatát. Bár nem sikerült megtartania a bányavárosokat, de a bécsi udvarral kötött fegyverszünet révén hadai téli szállásul megkaptak két Habsburg fennhatóság alatt álló, felső-magyarországi vármegyét (Bereg, Ugocsa).

1678-as fellépése egyben korszakhatárt jelent az 1685-ig tartó kuruc felkelés történetében. Rátermettsége, hadi sikerei nyomán 1680 januárjában a bujdosók szoboszlói gyűlésükön fővezérükké választották. Még ez év augusztusában hadaival rövid időre bevette a család egyik székhelyének számító Késmárkot. Ifjú kora ellenére olyan tekintéllyel bírt, hogy Révèrend abbé, francia diplomata ezt írta róla 1677 októberében: „Thököly a legnagyobb úr és a legbecsületesebb ember Magyarországon”.

A kuruc hadjáratok a Habsburg-politikát is engedményekre, részleges meghátrálásra kényszerítették. Ennek eredményeként az 1681. évi soproni országgyűlés egyházügyi végzései – XXV. és XXVI. cikkely – enyhítettek a protestáns egyházak helyzetén, így a XXVI. tc. minden vármegyében engedélyezte számukra az articuláris helyeken, hogy templomaik, iskoláik és paplakjaik lehessenek. Thököly magánéletében is komoly sikert könyvelhetett el, ugyanis császári engedéllyel feleségül vehette Munkácson 1682. június 15-én Zrínyi Ilonát, I. Rákóczi Ferenc választott erdélyi fejedelem özvegyét, amely kapcsolat révén a hatalmas Rákóczi-birtokok feletti befolyást is biztosította. A Szepesi Kamara jelentése szerint Lipóczy Miklós evangélikus lelkész adta össze a jegyeseket.

Az esküvő után röviddel a török szövetségben megindított 1682. évi kuruc hadjárat eredményeként létrejött immár a negyedik országrész, a török vazallus Felvidéki Fejedelemség, amelynek élére a Török Birodalom Thökölyt állította. Hivatalos iratain ettől kezdve erdélyi mintára ezt a címet használta: „Emericus Thököly Princeps ac Partium Regni Hungariae Dominus” – Fejedelem és a Magyar Királyság Részének ura. A török vazallus fejedelemség fennállásának rövid ideje alatt valódi államként működött saját államapparátussal. A Magyar Királyság történetében János Zsigmond (1563)

után ő volt a második és egyben utolsó olyan személy, aki evangélikusként tényleges uralkodói jogokat gyakorolt a királyság egyes területein. Az 1682-es hadjárat eredményeként Kassa és Eperjes is kuruc kézre került és több helyen visszafoglalták a protestánsok korábbi templomaikat. Eperjesen újra megkezdte működését az evangélikus kollégium, amelynek rektora Thököly tanára, Ladiver III lett.

Fejedelmi udvartartásában, államigazgatási apparátusában és hadseregében az evangélikusok fontos és bizalmi pozíciókat bírtak. Az 1670 előtti rendi politikából érkező és a bujdosómozgalomban diplomáciai feladatokat ellátó köznemesek közül tanácsosi címet nyert Absolon (Lilienberg) Dániel, aki a kancelláriáját is vezette, valamint Radics András munkácsi főkapitány. Őket így jellemezte II. Rákóczi Ferenc Vallomásaiban: „Nem sokkal Thököly távozása utána a német hadsereg megérkezett említett várunk [Munkács, 1685 ősze] ostromlására. Anyám mellett maradt Thököly kancellárja, Absolon, egy éles eszű, egyszersmind gonosz lelkű férfi (ez tanácsosainak zászlóvivője, a lutheránus felekezet híve volt) és Radics András (szintén tanácsos, és mindketten a lutheránus felekezet hívei), egyik a politikai, másik a katonai ügyek intézésére.” Rákóczi Absolonról írott rendkívül negatív véleményét talán érthetőbbé teszi, hogy pályája azért is különös, mivel a kuruc ügy szolgálatából egészen meredek fordulattal 1688-tól annak az Antonio Caraffa császári tábornagnak lesz a hadi titkára, aki egy évvel korábban megszervezte és irányította a nagyrészt hitsorsosai és korábbi elvbarátai elleni kegyetlenkedésekről országszerte hírhedtté vált eperjesi vértörvényszék munkáját. Pályáját és életét végül I. Lipót diplomatájaként fejezte be 1701–1703 körül. Özvegye, Zau(s)ner Charitas annak a Löffelholz von Colberg császári tábornoknak lett a felesége, aki 1710-ben bevette Lőcsét.

További lutheránusok Thököly mellett a brandenburgi származású Feldmayer Simon, aki 1683-ban a fejedelem német hadainak parancsnoka volt, majd 1684–1685-ben eperjesi commendáns. A Jánokyak közül Jánoky Zsigmond 1680-ban esküt tett Thökölyre, később diplomatája, illetve 1683-ban az alsó-magyarországi bányavárosok és bányakamarák gondviselője. Jánoky Farkas szintén ott volt a Thökölyt generálissá választó szoboszlói gyűlésen, kuruc tiszt, 1682-ben Szirmay András mellett szolgált a kassai citadellában. Izdenczy Márton diplomata és katona Thököly és Zrínyi Ilona szolgálatában. Több követsége közül kiemelkedik, hogy 1682-ben ő kérte meg az udvartól az engedélyt Thököly és Zrínyi Ilona házasságához, 1683–1685 között tokaji kapitány. A Rákóczi-szabadságharc idején, 1705-től a Gazdasági Tanács, majd 1707-től a tanács eperjesi adminisztrációjának consiliarius (tanácsosa). Kellemesi János Thököly pohárnokmestere, 1684–1685-ben a Rákócziak egyik fő rezidenciájának számító Sárospatak várkapitánya, 1685-ben pedig munkácsi várnagy. Rákóczihoz csatlakozva 1704-ben előbb árvai, likavai és lipótújvári prefektus, majd júliustól Thököly magyarországi birtokainak prefektusa, de még ez év őszén meghalt. A Rákóczi-familiáris zempléni alispán és országgyűlési követ Szirmay Péter fiai közül a később rekatolizáló Szirmay István diplomata a bécsi udvarnál és a Portán. A naplói író Szirmay András Thököly iskolatársa volt, 1681-ben pedig udvari familiárisa és titkára. 1682-ben nagy szerepe volt a kassai citadella bevételeiben köszönhetően annak felépítéskor szerzett tapasztalatainak és német földön, Odera-Frankfurtban elsajátított hadmérnöki ismereteinek. Az ostrom után a citadella első kuruc parancsnoka. 1682 ősztől Thököly Kassai Kamarájának tanácsosa, az 1683. évi hadjáratban pedig tüzérségi főparancsnoka és semptei kapitány. A szintén Eperjesen és Odera-Frankfurtban tanult Szirmay Miklós pedig 1682 nyarától 1684-ig a Rákóczi család egyik fontos erősségének számító Regéc kapitánya, 1684 őszén, Bártfán esett császári fogságba.

Az 1683. évi Bécs elleni török hadjárat idején került hatalma zenitjére Thököly, amikor Kara Musztafa nagyvezír hadaival szövetségben a török és kuruc hadak a Magyar Királyság csaknem egész területét birtokolták és több aulikus arisztokrata is meghódolt előtte. Szimbolikusnak is nevezhető, hogy a magyar katolikus egyház akkori székvárosában, a meghódolt Nagyszombatban garamszegi Géczy Zsigmond ezerskapitány visszaadta az evangélikusoknak templomaikat. Thököly hatalmas sikere

azonban csak pillanatnyi volt, mivel az egyesült lengyel, osztrák és német-római birodalmi hadaknak az 1683. szeptember 12-ei kahlenbergi csatában aratott győzelmével megindult Magyarország felszabadítása a török uralom alól és ennek részeként a Felvidéki/Felső-magyarországi Fejedelemség területének folyamatos csökkenése, valamint Thököly hatalmának hanyatlása.

A török kiűzésének és Magyarország oszmán megszállás alól való felszabadításának lehetőségét fel nem ismerő, valamint hatalmi érdekei miatt végzetesen a Porta szövetségébe kapaszkodó „kuruc király” tehetséges katona volt és szívós ellenfél, így 1685 őszi váradi fogságáig, amelynek eredményeként a már szorongatott fejedelemsége összeomlott, hatékonyan védekezett az ellenséges hadak (1683–1684) támadásai ellen. Ebben nagy segítségére voltak alparancsnokai, akik között több olyan evangélikus tisztet is találunk, akik stratégiai fontosságú erősségei (Eperjes – Feldmayer Simon alezredes, Munkács – Radics András főkapitány), vagy „elit” alakulatai parancsnokai (Ottlyk György „testőr”, vagyis udvari lovas karabélyos ezredes) voltak. Fejedelemsége utolsó bástyája, Munkács azonban még tovább, egészen 1688 januárjáig kitartott a „munkácsi heroina”, Zrínyi Ilona irányítása alatt. A vár védelmében, illetve II. Rákóczi Ferenc szerint – bár történetileg nem igazolhatóan – a feladásában is kulcsszerepet játszott azonban Absolon Dániel, valamint Radics András a vár főkapitánya. A török védőszárnyai alá visszahúzódó Thököly még egyszer igazolta katonai tehetségét. 1689-ben előbb az Al-Duna mentén aratott figyelemre méltó sikereket az osztrákok ellen, majd 1690-ben, amikor a török kinevezte az elhunyt I. Apafi Mihály erdélyi fejedelem helyére, meglepetésszerűen átkelt a Déli-Kárpátok bércein és Zernyestnél hatalmas győzelmet aratott az egyesült császári-erdélyi hadakon. Sikerét jelzi, hogy fogságába esett gróf Donat Heissler von Heitersheim altábornagy, az erdélyi császári csapatok főparancsnoka és Doria császári ezredes, míg a halottak között volt gróf Teleki Mihály, a bujdosók egykori fővezére, Erdély legbefolyásosabb politikusa, az erdélyi hadak főgenerálisa, Thököly nagy ellenfele. A siker nyomán az 1690. szeptemberi keresztényszigeti országgyűlésen a rendek Erdély fejedelmévé választották, erdélyi fejedelemsége azonban tiszavirág életű volt, mivel a császári hadak rövidesen kiszorították. Sikere legalább ahhoz hozzájárult, hogy a Zernyestnél foglyul ejtett Heisslerért és Doriáért cserébe 1692-ben szabadon engedték feleségét, Zrínyi Ilonát, aki csatlakozott az akkor már törökországi emigrációban élő Thökölyhez. A kuruc fejedelem 1705. szeptember 13-án a kisázsiai Nikomédiában halt meg.

Evangélikus hívei közül 1685-ben többen császári szolgálatba léptek és kitüntették magukat a török elleni harcok során, így Ottlyk György vagy Feldmayer Simon is, akik részt vettek Buda ostromában a török ellen. Ez sem mentette meg azonban őket attól, hogy 1687-ben az eperjesi vértörvényszék elé ne kerüljenek. Ez évben a felső-magyarországi evangélikusok fellegvárának számító Eperjesen gróf Antonio Caraffa tábornagy mint a Felső-Magyarországon állomásozó császári csapatok főparancsnoka Bécs parancsára létrehozott egy rendkívüli törvényszéket, amelynek feladata volt, hogy koncepciók perben leszámoljon a város és a térség protestáns előkelőivel, egyben megfélemlítse és megtörje a protestáns rendeket. A zömmel evangélikus vádlottak „bűne” az volt, hogy állítólag részt vettek egy nagyszabású Thököly-párti összeesküvésben, valójában azonban sokkal inkább illik a „nyomozati” és „bíróági” eljárásra a mészárlás kifejezés. Az a megvetés és harag, amellyel a protestánsok a vértörvényszék működésére emlékeztek, tetten érhető Rezik János, az Eperjesi Evangélikus Kollégium „Históriát oktató Professzora” latin nyelvű művének, a *Theatrum Eperiense anno 1687 erectum seu Laniena Eperiensis* magyar nyelvű, Kazinczy Ferenc által Zemplén Vármegye Levéltára számára készített részleges fordításában is, amelyben a vád fő tanúját nem épp tacitusi szellemben így említi: „Mégfogada tehát [Szentiványi László] egy Újhelyi Erzsébet nevű, de Tábori Erzsóknak elnevezett gyalázatos lotyót”, ki koronatanúja volt a perbe fogottak elleni vádnak. A kínvallatásoknak köszönhetően és a város főterén végrehajtott kivégzések alkalmával 1687. március 5. – szeptember 12. között összesen 24 ember vesztette életét. Emléküket egy, a város főterén, az Evangélikus Kollégium északi sarkán 1908-ban emelt emlékmű örökíti meg.

[2]

[3]

[4]

Oláh Tamás, főlevéltáros (MNL BAZML SFL)

A téma válogatott irodalma:

Forrásközlések, forráskiadványok:

Köpeczi Béla-R. Várkonyi Ágnes: Rákóczi tükör I-II. Naplók, jelentések, emlékiratok a Rákóczi-szabadságharcról. Osiris. Bp., 2004. (Millenniumi magyar történelem. Források. Sorozatszerk.: Gyurgyák János, Pótó János.)

II. Rákóczi Ferenc Emlékiratai a magyarországi háborúról 1703-tól annak végéig. Fordította: Vas

István. A tanulmányt és a jegyzeteket írta: Köpeczi Béla. A szöveget gondozta: Kovács Ilona. Akadémiai Kiadó, Bp., 1978. (Archivum Rákócziánium. III. osztály: Írók. II. Rákóczi Ferenc művei. I. Sorozatszerk.: Hopp Lajos és R. Várkonyi Ágnes)

Rákóczi Ferenc: Vallomások, Emlékiratok. A szerkesztés és a jegyzetek: Hopp Lajos. Az utószó Hopp Lajos, Szepes Erika és Vas István munkája. A Vallomásokat Szepes Erika, az Emlékiratokat Vas István fordította. Szépirodalmi Könyvkiadó. Bp., 1979. (Magyar Remekírók)

Szirmay András feljegyzései 1680–1713. 1. köt. 1680–1704. Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a mutatókat készítette: Kincses Katalin Mária. Vaja, 2004. (Folia Rákócziana 9/1. Szerk.: Mészáros Kálmán, Molnár Sándor).

Szirmay András feljegyzései 1680–1713. 2. köt. 1705–1713. Sajtó alá rendezte, a jegyzeteket és a mutatókat készítette: Kincses Katalin Mária. Vaja, 2007. (Folia Rákócziana 9/2. Szerk.: Mészáros Kálmán, Molnár Sándor).

Történelmi naplók 1663–1719. Közli: Thaly Kálmán. Ottlők György önéletírása. Bártfai követek naplója az ónodi gyűlésről. Gr. Teleki Mihály és Pápai János nádor-fejérvári követségének diariuma. Ifjabb Tsétsi János havi krónikája. Bivolinyi István töredék-naplója. Ritter György János sopronyi emlékirata. MTA. Bp., 1875. (Monumenta Hungariae Historica. Magyar történelmi emlékek. Második osztály: Írók. Huszonhetedik kötet.)

Szakirodalom:

Angyal Dávid: Késmárki Thököly Imre 1657–1705. I–II. Bp., 1888–1889. (Magyar Történelmi Életrajzok. Szerk.: Szilágyi Sándor)

Bársony István: A hadvezér Thököly Imre a magyar történetírásban. In: Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Zostavil: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov, 2009. 299–310.

Bitskey István: Szabadsághős vagy „törökös cimborá”? (Thököly Imre a kora újkori magyar költészetben). In: Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Zostavil: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov, 2009. 39–47.

Bodnárova, Miloslava: Vzťah štátnej moci a evanjelickej a. v. cirkvi na Slovensku za vlády Leopolda I. a jeho moci percepčia v novšej Slovenskej historiografii. In: Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Zostavil: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov, 2009. 311–323.

Dejiny Bardejova. Vedecký redaktor: Ľudovít Holotík. Sarišské múzeum v Bardejove, Bardejov, 1975.

Fukári Valéria: Felső-magyarországi főúri családok. A Zayak és rokonaik 16–19. sz. Kalligram, Pozsony, 2008.

Görgey István, id.: A Görgey nemzetség története. Bp., 1904.

Görgey Albert: A topporci és görgői Görgey nemzetség és a svábóczi és tótfalvi Sváby nemzetség történetéből. Igló, 1909.

Heckenast Gusztáv: Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár. Sajtó alá rendezte, kiegészítette és az előszót írta: Mészáros Kálmán. História – MTA Történettudományi Intézete, Bp., 2005. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 8. Sorozatszerk.: Glatz Ferenc)

Kónya Péter: Az eperjesi vértörvényszék 1687. Eperjes/Prešov-Bp., 1994.

Kónya Péter: Eperjes szabad királyi város szerepe a kuruc mozgalomban. In: Hegyaljai felkelés 1697. Tanulmányok a felkelés 300. évfordulójára. Szerk.: Tamás Edit. Sárospatak, 2000. (Sárospataki Rákóczi Múzeum Füzetei. 36. sz.) 147–159.

Kónya Péter: A felső-magyarországi városok társadalma a 17. században. In: Bártfától Pozsonyig. Városok a 13–17. században. Szerk.: Csukovits Enikő – Lengyel Tünde. MTA Történettudományi Intézete. Bp., 2005. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 35. Sorozatszerk.: Glatz Ferenc.) 355–373.

Kónya Péter: Protestantský kostol z čias rekatolizácie. (K postaveniu evanjelikého a. v. chrámu v Horných Ozorovciach). In: Historia Ecclesiastica. Časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe. I. évf. 1–2. sz. 2010. 154–171.

Kónya Péter: A Rákóczi-szabadságharc és az evangélikus egyház. In: 12. évf. 1. sz. 2011. (Interneten: <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/konyapeter.htm> [5])

Kónya Péter: Šopronské články a ich realizácia v hornouhorských slobodných kráľovských mestách. In: Historia Ecclesiastica. Časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe. III. évf. 1. sz. 2012. 27–40.

Köpeczi Béla – R. Várkonyi Ágnes: II. Rákóczi Ferenc. Osiris, Bp., 2004. (Milleneiumi magyar történelem. Életrajzok. Sorozatszerk.: Gyurgyák János, Pótó János.)

Lukáč, Eduárd: Eliáš Ladiver, obľúbený učiteľ Imricha Thökölyho. In: Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Zostavil: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov, 2009. 221–231.

Lukáč, Eduárd: 1681–1781: Storočie ohraničene snahami o reformu vzdelávania na Evanjelickom kolégiu v Prešove. In: Historia Ecclesiastica. Časopis pre dejiny cirkví a náboženstiev v Strednej Európe. III. évf. 2. sz. 2012. 15–29.

Lukáč, Eduard: Evanjelické školy v Prešove a Kežmarku v období kuruckých bojov. In: Doba kuruckých bojov. Kuruc küzdelmek kora. Ed.: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej University, Prešov, 2014. 494–511.

Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc. I. kötet. 1676–1707. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1907., II. kötet. 1707–1708. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1909., III. kötet. 1709–1735. Magyar Történelmi Társulat, Bp., 1910.

Mészáros Kálmán: II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai. A kuruc katonai felső vezetés létrejötte és hierarchiája 1703–1711. Argumentum Kiadó. Bp., 2006. (A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára. Sorozatszerk.: Veszprémy László).

Mezey Barna: Különleges államalakulat a magyar alkotmánytörténetben: A Felvidéki Fejedelemség. In: Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Zostavil: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov, 2009. 49–64.

Nagy László: „Kuruc életünket megállván csináljuk...” Társadalom és hadsereg a XVII. századi kuruc küzdelmekben. Akadémiai Kiadó. Bp., 1983.

Oláh Tamás: Adalékok Rákóczi László, Rákóczi Erzsébet, valamint Radics András életútjához. In: Széphalom. 23. kötet. A Kazinczy Ferenc Társaság Évkönyve, 2013. Szerk.: Kováts Dániel. Sátoraljaújhely, 2013. 45–64.

Oláh Tamás: Adalékok Sáros vármegye Rákóczi-szabadságharc kori katonai archontológiájához. Bártfa helyőrségparancsnokai. In: Doba kuruckých bojov. Kuruc küzdelmek kora. Ed.: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej University, Prešov, 2014. 154–190.

Pálffy Géza: A szakítások és kiegyezések évszázada: a Magyar Királyság 17. századi története új megvilágításban. In: Történelmi Szemle. A Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének Értesítője. LVII. évf. 1. sz. 2015. 51–65.

Pauler Gyula: A bújdosók támadása 1672-ben. In: Századok. A Magyar Történelmi Társulat Közlönye. 3. évf. 1869. 1. füzet. 5–16., 2. füzet. 85–97., 3. füzet. 166–178.

Pauler Gyula: Wesselényi Ferencz nádor és társainak összeesküvése. 1664–1671. I–II. kötet. MTA, Bp., 1876.

Gróf Imrich Thököly a jeho povstanie. Thököly Imre gróf és felkelése. Zostavil: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej univerzity. Prešov, 2009.

Rákóczi-tanulmányok. Szerk.: Köpeczi Béla, Hopp Lajos, R. Várkonyi Ágnes. Akadémiai Kiadó. Bp., 1980.

A reformációtól – napjainkig. Evangélikus gyülekezetek, egyházmegyék, kerületek a Dunántúlon. 1–2. köt. Szerk.: Keveházi László et al. Nyugati (Dunántúli) Evangélikus Egyházkerület, Győr, 2011.

Szabadi István: „Innocentes ac noxii iuxta cadant”. Samuel Pomarius Antonius Reiserhez a vallásüldözésről (1676). In: Doba kuruckých bojov. Kuruc küzdelmek kora. Ed.: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej University, Prešov, 2014. 473–481.

A Thököly-felkelés és kora. Szerk.: Benczédi László. Akadémiai Kiadó. Bp., 1983.

Varga J. János: Válaszúton. Thököly Imre és Magyarország 1682–1684-ben. História – MTA Történettudományi Intézete. (Historia Könyvtár. Monográfiák. 23. Szerk.: Glatz Ferenc.) Bp., 2007.

Varga J. János: A negyedik országrész: Thököly Imre Felső-magyarországi fejedelemsége. In: Doba kuruckých bojov. Kuruc küzdelmek kora. Ed.: Peter Kónya. Vydavateľstvo Prešovskej University, Prešov, 2014. 34–56.

Zoványi Jenő: Kisebb dolgozatok a magyar protestantizmus történetének köréből. Sárospatak, 1910.

Zoványi Jenő: A magyarországi protestantizmus története 1895-ig. I–II. kötet. (Historia Incognita) Attraktor, Máriabesnyő – Gödöllő, 2004.

A Wesselényi-összeesküvéstől az 1671–1685 közötti kuruc felkelésen, az 1697-es hegyaljai felkelésen, az 1698–1702-es Rákóczi-Bercsényi-féle összeesküvésen át a Rákóczi-szabadságharcig tartó küzdelemsorozatot nem tekinthetjük egyetlen egységes és töretlen folyamatként, azonban az egyes mozgalmak politikai célkitűzései, továbbá résztvevői és vezetői között mégis létezik bizonyos kontinuitás, amely összefűzi e majd öt évtized rendi szabadságmovalmait. Ilyen folytonosságot

jelentő mozzanat a protestánsok szabad vallásyakorlásának kérdése.

Emery Comte de Tékely general des mécon-
mecontentemens qui a receus a la Cour de
Sest mis a la teste de quelques mutins du mesme
dable a cette nation qui l'a fait soulever tous
qualité de Chef et Gouverneur gnál, et pour a puyer ses deusseins a demandé la protection de Mahomet
4. Empereur des Turcs et a ouvert le passage a les infidelles en 1683, qui sont entrez dans ce Royaume
au nombre de 200000. hommes et se sont rendus maistres de la plus grande partie de ce beau pays
de Papa, Totis, et Vesprim qui ont receu garnison de ses troupes, ce qui a jetté les Hongrois en sy
grande Consternation qu'ils desertent toutes les Villes Bourgs et Villages et se refugient a Vienne
en Autriche dou sa Majeste Imperiale a esté contrainte de se retirer et aller a Lintz ne
Croyant pas en Seurete dans sa Capitale.

Paris chez Hainzelman graveur sur le petit pont a l'écharpe blanche. avec Priuil. du Roy. 1683

Forrás webcím: http://reformacio.mnl.gov.hu/evangelikusok_a_kuruc_mozgalomban_1672_1685

Hivatkozások

[1] http://reformacio.mnl.gov.hu/evangelikusok_a_kuruc_mozgalomban_1672_1685

[2] http://reformacio.mnl.gov.hu/sites/default/files/kepek/Publikaciok/Evangelikusok_a_kuruc_mozgalomban/thokoly_imre_arckepe_2.jpg

[3] http://reformacio.mnl.gov.hu/sites/default/files/kepek/Publikaciok/Evangelikusok_a_kuruc_mozgalomban/thokoly_fejede_lmi_pecsetje.jpg

[4] http://reformacio.mnl.gov.hu/sites/default/files/kepek/Publikaciok/Evangelikusok_a_kuruc_mozgalomban/thokoly_fejede_lmi_patense_1682.jpg

[5] <http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/konyapeter.htm>